

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Безкоровайної Ольги Володимирівни на дисертаційне дослідження
**Тодосієнко Наталії Леонідівни «Формування естетичного сприймання у
молодших школярів засобами комплексу мистецтв у позакласній
виховній роботі»**, поданого на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки. Дисертаційне дослідження Тодосієнко Наталії Леонідівни «Формування естетичного сприймання у молодших школярів засобами комплексу мистецтв у позакласній виховній роботі» присвячене актуальній для нинішнього часу педагогічній проблемі, яка є не лише теоретичною, що потребує методологічного обґрунтування, але й практичною.

Актуальність проблеми пов'язана із культурологічно-естетичним, соціально-психологічним та педагогічним змістом процесу навчання та виховання дітей в початковій школі. З урахуванням сенситивності зазначеного вікового періоду, глибокого розуміння проблем молодшого шкільного віку, мотивів поведінки, особливостей розвитку нагальною стає потреба в такому вихованні дітей цієї вікової категорії, яке б створювало сприятливі умови для формування естетичної оцінки та збагачення індивідуальних ціннісних надбань особистості у різних аспектах культурно-освітнього виміру.

Відтак, сьогодні відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року та Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді провідним завданням педагогічної теорії і практики є підвищення якості національного виховання й мистецької освіти та створення оптимальних умов, що відповідають сучасним методологічним, теоретичним і методичним засадам, для сприяння творчої активності та самореалізації кожної без винятку особистості.

Вважаємо, що вибір напряму наукового пошуку є, безумовно, актуальним і своєчасним, оскільки культуротворча функція освіти визначена у багатьох державних освітніх документах (Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні до 2021 року, Державному стандарті початкової освіти, Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, Комплексній програмі художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах.

Важливо зазначити, що дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за темою «Теоретико-методичні засади формування загальнопедагогічної компетентності сучасного вчителя в контексті становлення європейського простору вищої освіти» (ДР No 0115U002571) і теми кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти «Інтегрований підхід у викладанні художніх дисциплін дошкільної та початкової освіти як вимога сьогодення» (протокол No 7 від 01.12.2016 р.).

Нові факти, одержані здобувачем.

Дисертаційна робота характеризується погодженістю компонентів наукового пошуку: взаємозалежністю мети, завдань, об'єкта, предмета, наукової новизни, теоретичної і практичної значущості. Система завдань відповідає поставленій меті й конкретизує її, охоплюючи всю широту досліджуваної проблеми.

На основі загального вивчення дисертаційної роботи можна стверджувати, що наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що в ньому вперше:

- розкрито та науково обґрунтовано сутність досліджуваного феномену, з'ясовано структурні компоненти естетичного сприймання молодших школярів; визначено пріоритетні педагогічні умови;

- розроблено організаційно-педагогічну модель упровадження педагогічних умов формування естетичного сприймання у молодших школярів засобами комплексу мистецтв у позакласній виховній роботі;
- удосконалено критерії діагностики естетичного сприймання молодших школярів (чуттєво-емоційний, оцінно-образний, художньо-творчий);
- уточнено сутність понять «естетичне сприймання», «комплекс мистецтв», «позакласна виховна робота» у їх співвідношенні, визначено рівні й показники стану сформованості естетичного сприймання дітей молодшого шкільного віку.

Таким чином, вибір теми дисертації, опрацювання, уточнення й обґрунтування використовуваного науково-поняттєвого апарату, а також кваліфікований рівень висвітлення досліджуваної проблеми і спроможність авторки до аналізу стану її розробленості у теоретичному, методологічному та методичному аспектах, а також правильна зорієнтованість дисертантки у педагогічно-практичній діяльності підтверджують її високу професійну компетентність і сформовану готовність до високоякісного проведення самостійних наукових досліджень й узагальнення їх результатів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз тексту дисертації Тодосієнко Н.Л. та змісту публікацій дисертантки дають змогу дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених нею результатів.

Достовірність і аргументованість одержаних результатів дослідження забезпечується методологічною обґрунтованістю вихідних позицій педагогічного наукового пошуку, адекватним теоретичним аналізом проблеми, відповідністю застосованих методик і завдань дослідження, використанням комплексу взаємозв'язаних емпіричних методів діагностики, репрезентативністю вибірки, поєднанням методів кількісного та якісного

аналізу, а також позитивними результатами впровадження авторських методик у практику.

Дисертаційна робота Тодосієнко Н.Л. виконана на належному науковому рівні, є комплексним теоретико-методичним дослідженням, у якому завдяки аналізу та узагальненню української і зарубіжної філософської, соціально-культурологічної, психолого-педагогічної і довідково-енциклопедичної літератури здійснено ґрунтовну систематизацію фактичного матеріалу зі значної кількості джерел нормативно-правового, наукового та навчально-методичного характеру (427 найменувань, з яких – 49 іноземною мовою). Основні положення та результати дослідження пройшли апробацію на науково-практичних конференціях різного рівня: міжнародних, всеукраїнських, регіональних, міжвузівських (32 конференцій).

Викладене вище дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження Тодосієнко Н.Л. достатньо обґрунтовані і достовірні. Оформлення роботи відповідає чинним вимогам до наукових праць такого рівня.

Значення для науки й практики отриманих наукових результатів.

Дослідження Н.Л. Тодосієнко містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати розв'язують низку важливих загальнопедагогічних завдань.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробці й упровадженні в освітній процес закладів загальної середньої освіти методики реалізації педагогічних умов формування естетичного сприймання молодших школярів засобами комплексу мистецтв у позакласній виховній роботі; розробленні алгоритмів організації процесу формування естетичного сприймання у молодших школярів засобами комплексу мистецтв під час реалізації інтегрованого та творчого підходу до організації позакласної виховної роботи, презентованої у методичних рекомендаціях «Методика формування естетичного сприймання у молодших школярів засобами комплексу мистецтв у позакласній виховній роботі», що можуть

використовуватися в підготовці та практично-організаційній роботі вчителів початкових класів та в системі післядипломної освіти педагогічних працівників.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес закладів загальної середньої та вищої освіти, а саме Вінницької СЗШ I-III ступенів № 3; Черкаської СЗШ I-III ступенів № 4; СЗШ I-III ступенів с. Кузьминці Гайсинського району Вінницької області; Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського; Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II; Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука; Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини; Харківської гуманітарно-педагогічної академії, що підтверджується довідками, посилання на які міститься в додатках до дисертації. Загалом експериментом було охоплено 682 учні молодших класів указаних загальноосвітніх шкіл та 37 учителів.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Логічно побудованою та достатньо обґрунтованою є структура дисертації, яка представлена вступом, трьома розділами, висновками, списком використаних джерел і додатками. Привертає увагу те, що зміст кожного розділу чітко підпорядкований меті та завданням дослідження.

Підсумками кожного з підрозділів та розділів наукової праці є висновки автора дослідження.

У першому розділі «Теоретичні засади формування естетичного сприймання у молодших школярів» — здійснено аналіз наукової проблеми у філософських, психолого-педагогічних, соціологічних, культурологічних дослідженнях; уточнено зміст поняття сутність феномена «естетичне сприймання у молодших школярів», розкрито сутність та структуру поняття «комплекс мистецтв», окреслено його педагогічний потенціал як наукової категорії.

Досить цікавим є хронологічний підхід до викладення матеріалу в першому розділі дисертаційної роботи. Заслугує на позитивне схвалення здійснений дисертанткою ґрунтовний теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми дослідження зарубіжних та вітчизняних учених.

Незважаючи на розрізнену генезу наукових ідей, теорій, концепцій, на які спирається автор, звертає на себе увагу внутрішня логічність теоретичного базису дослідження, виражена у взаємозв'язку і взаємному доповненні його складових частин.

У тексті дисертації Тодосієнко Н.Л. приділяє увагу характеристиці виявлених чинників реалізації досліджуваного феномену в позакласній виховній роботі закладів загальної середньої освіти, пов'язаних із сенситивністю молодших школярів щодо формування естетичного сприймання у молодших школярів засобами комплексу мистецтв. На основі аналізу проблеми доведено також особливості урахування потенціалу позакласної роботи, що відображаються у специфічних змістових орієнтирах: відсутність оцінювання молодших школярів; можливість нерегламентованого спілкування суб'єктів освітнього процесу, неформальної взаємодії педагогів, дітей, батьків; можливість здійснення цілеспрямованої роботи щодо формування естетичного сприймання у молодших школярів; своєчасна діагностика та корекція сформованості цієї інтегрованої якості особистості; використання різноманітних форм та методів досліджуваного явища тощо.

У другому розділі – «Діагностика процесу формування естетичного сприймання у молодших школярів» – визначено критерії, показники та рівні досліджуваного феномену; розроблено діагностичний інструментарій для вивчення сучасного стану сформованості естетичного сприймання у дітей молодшого шкільного віку.

У процесі дослідження автором використано комплекс психодіагностичних методик, бесіда, сюжетно-рольова гра, анкетування, опитування, тестове обстеження молодших школярів, під час яких з'ясовано думку щодо досліджуваної проблеми; педагогічне спостереження; якісно-

кількісний порівняльний аналіз. Вважаємо, що комплексне використання згаданих вище методів дослідження дали змогу дисертантці одержати більш достовірні результати діагностичного виміру щодо стану сформованості естетичного сприймання у дітей молодшого шкільного віку.

На основі аналізу проблеми доведено особливості формування досліджуваного феномену, що відображаються у специфічних змістових орієнтирах і методах виховання.

Заслугують на увагу розроблені дисертанткою структурні компоненти (змістовий, ціннісно-коригувальний, емоційний, креативно-діяльнісний) естетичного сприймання молодших школярів.

Відповідно до структурних компонентів на основі аналізу теоретичних засад та практичного досвіду визначено й обґрунтовано систему критеріїв (чуттєво-емоційний, оцінно-образний, художньо-творчий) та відповідних до них показників і рівнів, взаємозв'язок яких у роботі чітко встановлений і обґрунтований.

У третьому розділі – «Експериментальне дослідження ефективності педагогічних умов формування естетичного сприймання у молодших школярів засобами комплексу мистецтв у позакласній виховній роботі» – аналізується перебіг формувального етапу експерименту, розроблено модель; обґрунтовано комплекс педагогічних умов та методику їхньої реалізації; розкрито зміст, проаналізовано результати дослідження.

Узагальнення результатів аналітичних та експериментальних досліджень, а також вивчення досвіду роботи педагогів-практиків ЗЗСО та ЗВО дали змогу Тодосієнко Наталії Леонідівні визначити пріоритетні педагогічні умови, реалізація яких передбачала використання колективних, групових та індивідуальних форм роботи з учнями молодшого шкільного віку, а також з учителями.

У систему виховної роботи була покладена гуманістично-особистісно орієнтована парадигма, яка передбачала використання у позакласній виховній роботі інтерактивних художньо-творчих методів (малювання

музики, мистецькі ігри, написання творів-описів, інсценізація та театралізація музичних творів); методів стимулювання й мотивації навчальної діяльності (створення ситуації успіху); методів мистецького навчання (словесні, образно-наочні). Окремої позитивної оцінки заслуговують проєктні художньо-педагогічні технології; мистецькі презентації, творчі проєкти, творчі вправи і завдання: «Намалюй музику», «Я і мистецтво», «Казка про музику», «Музичні кольори», «Мистецький портрет», «Наші творчі здобутки», «Кольоровий звукоряд», «Фарби і музика», комплексний вплив яких дозволив забезпечити активізацію творчих здібностей усіх учасників взаємодії, надати їм більшої значущості, розширити інструментарій прояву.

Заслуговує на окрему увагу організаційно-педагогічна модель реалізації педагогічних умов формування естетичного сприймання у молодших школярів засобами комплексу мистецтв у позакласній виховній роботі, яка представлена взаємопов'язаними блоками (цільовий, методичний, технологічний, результативний) та результатом її реалізації є підвищення сформованості естетичного сприймання у молодших школярів.

Науковому рівню відповідає практична зорієнтованість проведеного дослідження, логічно проведена експериментальна частина роботи, детально описано організацію та хід проведення експериментального дослідження. Про їх відповідність зокрема свідчить експертиза даних, проведених в експериментальних навчальних закладах різних областей України, зокрема Вінницької, Черкаської, Рівненської, Закарпатської, Харківської.

Отримані автором практичні результати можуть бути використані у процесі фахової підготовки та практично-організаційної роботи вчителів початкових класів та в системі післядипломної освіти педагогічних працівників.

Заслуговує на позитивне супроводження результатів педагогічного експерименту ілюстративним матеріалом у вигляді таблиць, рисунків, діаграм, представлених у самому тексті дисертації та в її додатках.

Подано чіткий аналіз та інтерпретацію результатів дослідження щодо ефективності впровадження запропонованих педагогічних умов з використанням математичних методів обробки даних. Вірогідність експериментальних даних забезпечується використанням сучасних засобів і методик проведення дослідження з підготовки вчителів початкових класів, розробленими методичними рекомендаціями «Методика формування естетичного сприймання у молодших школярів засобами комплексу мистецтв у позакласній виховній роботі».

У роботі дисертантка грамотно й коректно використовує математичний апарат. Положення, які покладені в основу змісту дисертації та її структуру, підкріплюються статистичними даними.

Правильна зорієнтованість дисертантки у педагогічно-практичній діяльності підтверджує її професійну компетентність та сформовану готовність до якісного проведення самостійних наукових досліджень й узагальнення їх результатів.

Зауважимо, що матеріали дисертації грамотно оформлені, текст викладено логічно, обґрунтовано.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях.

На схвалення заслуговує апробація результатів дослідження, яка складає 44 публікації: із них 36 одноосібних статей, 8 статей у співавторстві; 21 стаття опублікована у наукових фахових виданнях України; 1 – у виданні, що входить до міжнародної наукометричної бази даних Web of Science; 4 – в іноземних наукових періодичних виданнях, 21 – у збірках матеріалів науково-практичних конференцій, 1 методичні рекомендації.

Вищесказане свідчить, що представлене дисертаційне дослідження є завершеним, а зроблені в ньому узагальнення та висновки – теоретично обґрунтовані. Його зміст узгоджується з основними положеннями, висвітленими у змісті автореферату. Ключові результати дисертаційного дослідження в повному обсязі викладені в публікаціях у наукових фахових виданнях.

Дискусійні положення та зауваження до змісту роботи.

У цілому позитивно оцінюючи виконане дисертаційне дослідження, хотілося б висловити деякі зауваження та побажання:

1. На наш погляд, у першому розділі варто було б приділити більше уваги обґрунтуванню мети дослідження, яке виглядає як психологічна проблема дослідження, розкриттю специфіки естетичного сприймання та конкретизувати поняття «естетичне сприймання молодших школярів».

2. Робота значно виграла б, якби авторка окремим підрозділом розкрила зарубіжний досвід формування естетичного сприймання у молодших школярів засобами комплексу мистецтв та уточнила, які саме світові надбання можна використати у сфері освітньої галузі в Україні.

3. В організаційно-педагогічній моделі потребує уточнення понять. На наш погляд, варто було б змінити формулювання мети підготовчо-мотиваційного етапу в такій редакції: «Стимулювання мотивації в учнів молодшого шкільного віку сприймання до навколишнього світу».

4. У загальних висновках доповнити зміст інформацією щодо співвідношення показників, які засвідчують динаміку сформованості естетичного сприймання у молодших школярів.

5. У роботі зустрічаються синтаксичні, стилістичні та мовленнєві огріхи.

Висловлені критичні судження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження. Вони радше вказують на невикористані резерви та перспективи подальшої розробки актуальної і складної педагогічної проблеми.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Тодосієнко Наталії Леонідівни «Формування естетичного сприймання у молодших школярів засобами комплексу мистецтв у позакласній виховній роботі» є структурно завершеним, самостійним дослідженням, містить нові, науково обґрунтовані результати зі

спеціальності теорія і методика виховання, відповідає нормативним вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07. 2013 р. (зі змінами), що разом з її успішним захистом дає підстави для присудження ТОДОСІЄНКО НАТАЛІЇ ЛЕОНІДІВНІ наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри
міжкультурної комунікації, теорії
та історії зарубіжної літератури
Рівненського державного
гуманітарного університету

О.В. Безкоровайна

